

แนวทางการนิเทศภายในสำหรับสถานศึกษาขนาดเล็ก
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 3*
INTERNAL SUPERVISION GUIDELINES FOR SMALL SCHOOLS
UNDER THE UDON THANI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA
OFFICE 3

ยศพนธ์ ชัยงาม¹ และ ธีระเดช จิราธนัท²
Yotsapon Chai-ngam¹ and Thiradet Jirathanathat²
วิทยาลัยสันตพล¹⁻²
Santapol College, Thailand¹⁻²
Corresponding Author's Email: Yossaponx@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการนิเทศภายในสถานศึกษาขนาดเล็ก (2) พัฒนาแนวทางการนิเทศภายใน และ (3) ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางดังกล่าว โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมผสาน แบ่งการดำเนินการออกเป็น 3 ระยะ ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการนิเทศภายในกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน จำนวน 279 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และดัชนีความต้องการจำเป็น ระยะที่ 2 พัฒนาและตรวจสอบความครบถ้วนของแนวทางการนิเทศภายในจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 คน โดยใช้การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและการวิเคราะห์เนื้อหา และระยะที่ 3 ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 15 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า (1)สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการนิเทศภายในสถานศึกษาขนาดเล็กโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีความต้องการจำเป็น 4 ด้าน ได้แก่ การศึกษา สภาพปัจจุบันและปัญหา การวางแผนการนิเทศ การดำเนินการนิเทศ และการประเมินผลการนิเทศ (2) แนวทางการนิเทศภายในที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 4 ด้าน รวม 24 แนวทาง ครอบคลุมกระบวนการนิเทศตามวงจรคุณภาพ PDCA ได้แก่ การวางแผน การดำเนินงาน การตรวจสอบ การปรับปรุงพัฒนา และ(3) แนวทางดังกล่าวได้รับการประเมินว่ามีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก จึงสามารถนำไปใช้เป็นกรอบในการพัฒนาระบบนิเทศภายในของสถานศึกษาขนาดเล็กให้เป็นระบบและสอดคล้องกับบริบทการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

* Received 1 December 2025; Revised 25 December 2025; Accepted 2 January 2026

คำสำคัญ: แนวทางการนิเทศภายใน, สถานศึกษาขนาดเล็ก, ผู้บริหารสถานศึกษา, วงจรคุณภาพ PDCA

Abstract

The purposes of this research were to: (1) investigate the current conditions, desired conditions, and priority needs of internal supervision in small-sized schools; (2) develop guidelines for internal supervision; and (3) evaluate the appropriateness and feasibility of the proposed guidelines. A mixed-methods research design was employed and conducted in three phases. Phase 1 focused on examining the current conditions, desired conditions, and priority needs of internal supervision. The sample consisted of 279 school administrators and teachers, and data were collected using a questionnaire. Data were analyzed using mean, standard deviation, and the Priority Needs Index (PNI). Phase 2 involved developing and verifying the completeness of the internal supervision guidelines through semi-structured interviews by 6 experts, and the data were analyzed using content analysis. Phase 3 evaluated the appropriateness and feasibility of the guidelines by 15 experts, with data analyzed using mean and standard deviation.

The findings revealed that the overall current and desired conditions of internal supervision in small-sized schools were at a high level, with four priority need areas identified: situational and problem analysis, supervision planning, supervision implementation, and supervision evaluation. The developed internal supervision guidelines comprised four dimensions with a total of 24 guidelines, covering the supervision process based on the PDCA quality cycle, including planning, implementation, checking, and improvement. The guidelines were evaluated as having high levels of appropriateness and feasibility. Therefore, the proposed guidelines can be applied as a systematic framework for improving internal supervision systems in small-sized schools in alignment with their educational contexts and operational conditions.

Keywords: internal supervision guidelines, small-sized schools, school administrators, PDCA quality cycle

บทนำ

การจัดการศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร โดยเน้นการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งด้านความรู้ ทักษะ คุณธรรม และความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ซึ่งกำหนดให้การจัดการเรียนรู้ต้องยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ และเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2555) การบรรลุเป้าหมายดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการที่เป็นระบบ ทั้งด้านการบริหาร การจัดการเรียนการสอน และการนิเทศภายในสถานศึกษา ซึ่งต้องดำเนินงานอย่างสอดคล้องและต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551)

การนิเทศภายในสถานศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญที่มุ่งพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครู และบุคลากรในสถานศึกษา ช่วยให้ผู้ครูได้รับคำแนะนำ ความช่วยเหลือ และการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ผู้เรียนได้รับการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และโรงเรียนบรรลุมาตรฐานทางการศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดของ ธเนศ ขำเกิด (2555) ที่มองว่าการนิเทศภายในเป็นระบบความร่วมมือระหว่างผู้บริหารและครู เพื่อพัฒนางานวิชาการให้เป็นไปตามเป้าหมายการศึกษา โดยการให้คำปรึกษาและช่วยเหลืออย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาวิชาชีพครูและผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนสูงขึ้น (พุทธชาติ แสนอุบล, 2561)

จุดมุ่งหมายสำคัญของการนิเทศการศึกษาประกอบด้วยการพัฒนาคน การพัฒนางาน การสร้างความร่วมมือ และการสร้างขวัญกำลังใจให้แก่บุคลากร ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญในการผลักดันคุณภาพการจัดการเรียนรู้ ในบริบทปัจจุบัน โรงเรียนจำนวนมากเผชิญข้อจำกัดด้านจำนวนศึกษานิเทศก์ ทำให้การนิเทศภายในโดยบุคลากรในสถานศึกษามีบทบาทมากขึ้น เนื่องจากบุคลากรในโรงเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และความใกล้ชิดกับสภาพปัญหาจริง จึงสามารถช่วยเหลือและพัฒนาการสอนได้อย่างเหมาะสม (สงัด อุทรานันท์, 2530; วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์, 2538) โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของกระบวนการนิเทศ (กรองทอง จิรเดชากุล, 2550)

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานนิเทศภายในในหลายสถานศึกษายังประสบปัญหา ทั้งด้านการวางแผน การปฏิบัติ และการประเมิน เช่น ความไม่ชัดเจนของบทบาทผู้รับผิดชอบ การขาดระบบนิเทศที่เป็นรูปธรรม การไม่นำผลการนิเทศไปใช้พัฒนางาน รวมถึงการขาดเครื่องมือและคู่มือที่ชัดเจน งานวิจัยหลายชิ้นเสนอแนวทางการพัฒนาการนิเทศภายใน เช่น การจัดทำแผนการนิเทศที่เป็นระบบ การร่วมมือในการวิเคราะห์สภาพปัญหา การผลิตสื่อและเครื่องมือนิเทศที่เหมาะสม การนิเทศแบบกัลยาณมิตร และการจัดทำรายงานหรือแบบประเมินเพื่อปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง (อัจฉริยา ฤทธิธณ, 2563; ธวัชชัย นิลสนธิ, 2566)

ในบริบทของโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งมีข้อจำกัดทั้งด้านบุคลากร งบประมาณ และทรัพยากร การมีแนวทางการนิเทศภายในที่เหมาะสมและเป็นไปได้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง งานวิจัยด้านการ

บริหารศึกษาในช่วงหลังชี้ให้เห็นว่าโรงเรียนขนาดเล็กมีความต้องการระบบนิเทศที่สอดคล้องกับสภาพจริง มีความยืดหยุ่น และอาศัยความร่วมมือของบุคลากรอย่างเป็นระบบ เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนและเพิ่มประสิทธิผลของโรงเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564) ดังนั้น การศึกษาเพื่อพัฒนาแนวทางการนิเทศภายในที่เหมาะสมสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กจึงเป็นประเด็นที่มีความจำเป็น และสามารถใช้เป็นข้อมูลสำคัญสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในการวางระบบนิเทศที่ตอบสนองบริบทจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการนิเทศภายในสถานศึกษาขนาดเล็ก
2. เพื่อพัฒนาและตรวจสอบความครบถ้วนของแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาขนาดเล็ก โดยใช้วงจรคุณภาพ PDCA
3. เพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการนิเทศภายในที่พัฒนาขึ้นสำหรับสถานศึกษาขนาดเล็ก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งวิธีเชิงปริมาณและวิธีเชิงคุณภาพ แบ่งเป็น 3 ระยะ ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการนิเทศภายในสถานศึกษาขนาดเล็ก

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร คือ บุคลากรในสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัด สพป.อด. 3 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 1,015 คน ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา 121 คน และครูผู้สอน 894 คน (สพป.อด. 3, 2568)

1.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ บุคลากรในสถานศึกษาขนาดเล็ก จำนวน 279 คน ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา 33 คน และครูผู้สอน 246 คน ได้มาจากการสุ่มแบบแบ่งชั้นอย่างเป็นสัดส่วน (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ส่วนการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างรวมใช้ตาราง เครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) และขนาดตัวอย่างย่อยแต่ละกลุ่มโดยใช้วิธีการเทียบสัดส่วน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบสอบถาม 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (แบบตรวจสอบรายการ) และตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการนิเทศภายใน (แบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ) มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .98

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยประสานงานขอความร่วมมือกับสถานศึกษาและส่งแบบสอบถามให้ผู้บริหารสถานศึกษา 33 คน และครูผู้สอน 246 คน พร้อมติดตามคืนครบถ้วน

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ ผู้วิจัยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปวิเคราะห์ดังนี้ 1) ข้อมูลทั่วไปใช้ร้อยละ 2) สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ ใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำค่าเฉลี่ยไปเทียบกับเกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยดังนี้ ช่วงค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00, 3.51 – 4.50, 2.51 – 3.50, 1.51–2.50, และ 1.00–1.50 หมายถึง มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ตามลำดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560: 76) และ 3) การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น โดยใช้สูตรดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (สุวิมล ว่องวานิช, 2550)

ระยะที่ 2 การพัฒนาแนวทางการนิเทศภายในโดยใช้วงจรคุณภาพ PDCA สำหรับสถานศึกษาขนาดเล็กผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและตรวจสอบความครบถ้วนและความครอบคลุมของแนวทางดังนี้

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการนิเทศภายใน 5 คน คัดเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วยผู้บริหาร 2 คน ครูผู้สอน 2 คน และศึกษานิเทศก์ 1 คน ที่มีประสบการณ์ทำงานไม่น้อยกว่า 5 ปี

2. เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และเครื่องบันทึกเสียง

3. การเก็บข้อมูล ผู้วิจัยนัดหมายผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์ตามประเด็นที่กำหนด และบันทึกข้อมูลทั้งในแบบสัมภาษณ์และเครื่องบันทึกเสียง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาแล้วนำไปจัดทำร่างแนวทางการนิเทศภายในโดยใช้วงจรคุณภาพ PDCA สำหรับสถานศึกษาขนาดเล็ก

5. การตรวจสอบความครบถ้วนและความครอบคลุมของร่างแนวทาง ดำเนินการโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 1 คน คัดเลือกแบบเจาะจง และมีคุณสมบัติ ดังนี้ 1) เป็นอาจารย์ระดับอุดมศึกษา สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ที่มีตำแหน่งทางวิชาการตั้งแต่ผู้ช่วยศาสตราจารย์ขึ้นไป และ 2) มีประสบการณ์สอนไม่น้อยกว่า 5 ปี หลังการพิจารณาผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะที่ได้รับไปปรับปรุงและพัฒนาร่างแนวทางให้ถูกต้องและครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ระยะที่ 3 การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการนิเทศภายในโดยใช้วงจรคุณภาพ PDCA สำหรับสถานศึกษาขนาดเล็ก

1. กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการนิเทศภายในสถานศึกษา จำนวน 15 คน คัดเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา 5 คน ครูผู้สอน 5 คน และศึกษานิเทศก์ 5 คน โดยมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป และประสบการณ์ทำงานไม่น้อยกว่า 5 ปี

2. เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทาง (มาตรฐานค่า 5 ระดับ) มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .97

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยประสานงานขอความร่วมมือกับผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 15 คน เพื่อประเมินแนวทางและติดตามคืนครบถ้วน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป วิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแปลผลตามเกณฑ์เดียวกันกับระยะที่ 1

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการนิเทศภายในสถานศึกษาขนาดเล็ก ผลการศึกษา พบว่า สภาพปัจจุบันของการนิเทศภายในสถานศึกษาขนาดเล็ก โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการดำเนินการนิเทศ รองลงมา คือ ด้านการวางแผนการนิเทศ การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการนิเทศ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการประเมินผลการนิเทศ

สภาพที่พึงประสงค์ในการนิเทศในสถานศึกษาขนาดเล็ก โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการประเมินผลการนิเทศ รองลงมา คือ ด้านการวางแผนการนิเทศ ด้านการดำเนินการนิเทศ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการนิเทศ

ความต้องการจำเป็นของการนิเทศในสถานศึกษาขนาดเล็ก พบว่า ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการนิเทศ ด้านการวางแผนการนิเทศ ด้านการดำเนินการนิเทศ และด้านการประเมินผลการนิเทศ มีค่า PNI_{modified} เป็นบวก นั่นแสดงว่า ทั้ง 4 ด้านดังกล่าวสามารถนำไปสร้างเป็นแนวทางการนิเทศในสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัด สพป.อด.3 ได้ ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ PNI_{modified} ของสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการนิเทศในสถานศึกษาขนาดเล็ก โดยรวมและรายด้าน

การนิเทศภายในสถานศึกษาขนาดเล็ก	สภาพปัจจุบัน		สภาพที่พึงประสงค์		ความต้องการจำเป็น	
	\bar{X} ระดับ	S.D.	\bar{X} ระดับ	S.D.	PNI modified	อันดับ
1. ด้านการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการนิเทศ	3.63 มาก	0.53	4.45 มาก	0.49	0.22	3
2. ด้านการวางแผนการนิเทศ	3.63 มาก	0.45	4.55 มาก	0.47	0.25	2
3. ด้านการดำเนินการนิเทศ	4.14 มาก	0.50	4.49 มาก	0.55	0.08	4
4. ด้านการประเมินผลการนิเทศ	3.61 มาก	0.52	4.63 มาก	0.46	0.28	1
โดยรวม	4.23 มาก	0.51	4.40 มาก	0.49	0.04	-

2.วัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อ 2 เพื่อพัฒนาและตรวจสอบความครบถ้วนของแนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาขนาดเล็ก ผลการศึกษา พบว่า แนวทางการนิเทศภายในตามวงจรคุณภาพ PDCAที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 4 ด้าน ด้านละ 6 แนวทาง รวม 24 แนวทาง ดังนี้

2.1 ด้านการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการนิเทศภายในสถานศึกษาตามกระบวนการ PDCA ประกอบด้วย 6 แนวทาง ได้แก่ 1) โรงเรียนจัดทำแผนการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางสำรวจข้อมูลด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบและมีความชัดเจน (Plan) 2) ผู้บริหารและครูร่วมกันเก็บรวบรวมข้อมูลด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและสื่อการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์ (Do) 3) ผู้บริหารศึกษาความต้องการของครูและนักเรียน เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ประกอบการวางแผนการนิเทศภายในให้มีความสอดคล้องกับสภาพจริง (Do) 4) โรงเรียนดำเนินการวิเคราะห์และประเมินผลข้อมูลที่รวบรวมได้อย่างเป็นระบบ เพื่อตรวจสอบและระบุปัญหาที่แท้จริงของสถานศึกษา (Do) 5) โรงเรียนตรวจสอบความถูกต้อง ความครบถ้วน และความสอดคล้องของข้อมูลที่ได้จากการศึกษา เพื่อใช้เป็นข้อมูลย้อนกลับสำหรับการปรับปรุงแผนการนิเทศภายในในขั้นตรวจสอบ (Check) และ 6) โรงเรียนใช้ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาที่ตรวจพบมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งปรับปรุงกระบวนการนิเทศภายในให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Act)

2.2 ด้านการวางแผนการนิเทศภายในสถานศึกษาตามกระบวนการ PDCA ประกอบด้วย 6 แนวทาง ได้แก่ 1) โรงเรียนจัดประชุมหรือระดมความคิดเห็นเพื่อให้ครูและบุคลากรมีความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับสภาพปัญหา ความต้องการ และกำหนดวัตถุประสงค์รวมถึงแนวทางการนิเทศให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา (Plan) 2) ผู้บริหารและครูร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์และแนวทางการนิเทศให้มีความชัดเจนและสัมพันธ์กับปัญหาและความต้องการที่ตรวจพบ (Do) 3) โรงเรียนจัดสรรบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ที่เหมาะสมเพื่อทำหน้าที่เป็นผู้นิเทศอย่างมีประสิทธิภาพ (Do) 4) โรงเรียนจัดเตรียมทรัพยากรและเครื่องมือที่จำเป็นสำหรับการนิเทศ เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานให้ เป็นไปอย่างมีระบบ (Do) 5) โรงเรียนตรวจสอบความครบถ้วน ความสอดคล้อง และความ เป็นไปได้ของแผนการนิเทศ รวมถึงขั้นตอน เครื่องมือ และกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความ ชัดเจนและความพร้อมก่อนนำสู่การปฏิบัติ (Check) และ 6) โรงเรียนปรับปรุงแผนการนิเทศให้ เหมาะสมตามข้อมูล ความต้องการของผู้รับการนิเทศ และผลการตรวจสอบ เพื่อยกระดับ ประสิทธิภาพของกระบวนการนิเทศภายในให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน (Act)

2.3 ด้านการดำเนินการนิเทศภายในสถานศึกษาตามกระบวนการ PDCA ประกอบด้วย 6 แนวทาง ได้แก่ 1) โรงเรียนชี้แจงรายละเอียด วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และ ขอบเขตของการนิเทศให้ครูและบุคลากรเข้าใจอย่างชัดเจน พร้อมเตรียมเนื้อหา สื่อ และ เอกสารที่จำเป็นต่อการดำเนินกิจกรรมตามแผนนิเทศ (Plan) 2) ผู้บริหารและครูร่วมกันดำเนิน กิจกรรมการนิเทศตามแผนที่กำหนด เช่น การสังเกตการสอน การสอนแนะ (Coaching) และ การให้คำปรึกษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง (Do) 3) โรงเรียนจัดเตรียมและใช้สื่อ เครื่องมือ และทรัพยากรที่เหมาะสมเพื่อสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมการนิเทศให้มีประสิทธิภาพ (Do) 4) โรงเรียนสร้างแรงจูงใจและขวัญกำลังใจแก่ครูระหว่างการนิเทศ เช่น การกล่าวชื่นชม การให้ กำลังใจ และการสนับสนุนเชิงบวกเพื่อเสริมสร้างบรรยากาศการทำงานร่วมกัน (Do) 5) โรงเรียนตรวจสอบความก้าวหน้า คุณภาพ และผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานนิเทศ โดย ประเมินว่ากิจกรรมที่ดำเนินไปมีส่วนช่วยพัฒนาครูและคุณภาพการจัดการเรียนการสอนอย่าง เป็นรูปธรรมเพียงใด (Check) และ 6) โรงเรียนปรับปรุงวิธีการนิเทศ เครื่องมือ และกิจกรรม ต่าง ๆ ตามผลการประเมินและผลลัพธ์ที่ปรากฏ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการนิเทศภายในอย่าง ต่อเนื่องและยั่งยืน (Act)

2.4 ด้านการประเมินผลการนิเทศภายในสถานศึกษาตามกระบวนการ PDCA ประกอบด้วย 6 แนวทาง ได้แก่ 1) โรงเรียนกำหนดแนวทางและวิธีการประเมินผลการนิเทศที่ ครอบคลุมทั้งด้านผลลัพธ์ กระบวนการ และปัจจัยป้อนเข้า เพื่อใช้เป็นกรอบในการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินคุณภาพการนิเทศอย่างเป็นระบบ (Plan) 2) โรงเรียนรวบรวมข้อมูล ผลลัพธ์ของผู้รับการนิเทศอย่างเป็นขั้นตอน เช่น พฤติกรรมผู้เรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการเปลี่ยนแปลงด้านการจัดการเรียนการสอน (Do) 3) โรงเรียนดำเนินการประเมิน

กระบวนการนิเทศ โดยพิจารณาการทำงานร่วมกันของบุคลากร วิธีการนิเทศที่ใช้งาน และความเหมาะสมของเทคนิคต่างๆ (Do) 4) โรงเรียนประเมินปัจจัยป้อนเข้า ทั้งด้านทรัพยากร ความพร้อมของเครื่องมือ การสนับสนุน และองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานนิเทศ (Do) 5) โรงเรียนวิเคราะห์ผลการประเมินในทุกมิติ ทั้งผลลัพธ์ กระบวนการ และปัจจัยป้อนเข้า เพื่อระบุระดับคุณภาพ ปัญหา สาเหตุ และประเด็นที่จำเป็นต้องได้รับการปรับปรุง (Check) และ 6) โรงเรียนใช้ผลการประเมินมาปรับปรุงหรือพัฒนาแนวทางการนิเทศภายใน โดยหากผลการดำเนินงานอยู่ในระดับที่ดีให้คงไว้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แต่หากผลไม่เป็นไปตามเป้าหมายให้ปรับเปลี่ยนแนวทาง วิธีการ หรือทรัพยากรให้เหมาะสมยิ่งขึ้น (Act)

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยมีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการศึกษา พบว่า ความต้องการจำเป็นของการนิเทศภายใน สถานศึกษา มี 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการนิเทศ 2) ด้านการวางแผนการนิเทศ 3) ด้านการดำเนินการนิเทศ 4) ด้านการประเมินผลการนิเทศที่เป็นเช่นนั้นเป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความเห็นว่าสภาพปัจจุบันของการนิเทศภายในสถานศึกษายังปฏิบัติได้ต่ำกว่าสภาพที่พึงประสงค์อยู่ทั้ง 4 ด้าน นั้นแสดงว่าผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนดังกล่าวให้ความสำคัญและต้องการให้มีการปฏิบัติเกี่ยวกับการนิเทศภายในสถานศึกษา ทั้ง 4 ด้านอย่างจริงจังมากกว่าเดิม เนื่องจากการนิเทศภายในสถานศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญที่มุ่งพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครู และบุคลากรในสถานศึกษา ช่วยให้ครูได้รับคำแนะนำ ความช่วยเหลือ และการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ผู้เรียนได้รับการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและโรงเรียนบรรลุมาตรฐานทางการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับเสาวภา ปัญญาสวัสดิ์ (2567) ที่ศึกษา พบว่า ความต้องการจำเป็นในการนิเทศภายในสถานศึกษา สังกัด สพ.นค.1 มี 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการการนิเทศ ด้านการวางแผนการนิเทศ ด้านการดำเนินการนิเทศ และด้านการประเมินผลการนิเทศ

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการศึกษา พบว่า แนวทางการนิเทศภายในที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 4 ด้าน ด้านละ 6 แนวทาง รวม 24 แนวทาง ครอบคลุมการศึกษาสภาพจริง การวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผลตามวงจรคุณภาพ PDCA ที่เป็นเช่นนั้นเพราะผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและปรับปรุงแนวทางการนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษา อย่างเป็นระบบ เริ่มจาก 1) การศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้อง 2) การศึกษาความต้องการจำเป็นของการนิเทศภายใน จาก ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน 3) การสร้างแนวทางทางการนิเทศภายใน จากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และ 4) การปรับปรุงแก้ไขแนวทางการนิเทศภายใน ให้มีความครบถ้วนและครอบคลุมทุกประเด็น ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ จากการดำเนินการ

ดังกล่าวทำให้ได้แนวทางการนิเทศภายใน จำนวน 4 ด้าน 24 แนวทาง ที่ครอบคลุมทุกประเด็น และสามารถนำไปปฏิบัติจริงได้ สอดคล้องกับเสาวภา ปัญญาสวัสดิ์ (2567) ที่ศึกษา พบว่า แนวทางการนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด สพป. นค. 1 ที่ผ่านขั้นตอนการสร้างและปรับปรุงแก้ไขอย่างเป็นระบบ ช่วยให้ได้แนวทางที่ครอบคลุมทุกประเด็นและสามารถนำไปใช้ปฏิบัติจริงได้ จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการนิเทศ 2) ด้านการวางแผนการนิเทศ 3) ด้านการดำเนินการนิเทศ 4) ด้านการประเมินผลการนิเทศ และสอดคล้องกับรัชนี นิลสนธิ (2566) ที่ศึกษา พบว่าแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเขต) ที่ผ่านขั้นตอนการสร้างและปรับปรุงแก้ไขอย่างเป็นระบบ ช่วยให้ได้แนวทางที่ครอบคลุมทุกประเด็นและสามารถนำไปใช้ปฏิบัติจริงได้ มี 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา มี 2) ด้านการวางแผนการนิเทศ 3) ด้านการสร้างเครื่องมือนิเทศ 4) ด้านการปฏิบัติการนิเทศ และ 5) การประเมินผลและรายงานผล

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผลการศึกษา พบว่า แนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัด สพ.อ.ด. 3 โดยใช้วงจร PDCA ทั้ง 4 ด้าน 24 แนวทางมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้เป็นเพราะว่า ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่าแนวดังกล่าวมีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากหลายด้านและหลายแนวทาง ได้แก่ 1) ด้านการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการนิเทศภายในสถานศึกษา: โรงเรียนจัดทำแผนการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางสำรวจข้อมูลด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบและมีความชัดเจน ผู้บริหารศึกษาความต้องการของครูและนักเรียน เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ประกอบการวางแผนการนิเทศภายในให้มีความสอดคล้องกับสภาพจริง 2) ด้านการวางแผนการนิเทศภายในสถานศึกษา: โรงเรียนจัดประชุมหรือระดมความคิดเห็นเพื่อให้ครูและบุคลากรมีความเข้าใจร่วมเกี่ยวกับสภาพปัญหา ความต้องการ และกำหนดวัตถุประสงค์รวมถึงแนวทางการนิเทศให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา ผู้บริหารและครูร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์และแนวทางการนิเทศให้มีความชัดเจนและสัมพันธ์กับปัญหาและความต้องการที่ตรวจพบ 3) ด้านการดำเนินการนิเทศภายในสถานศึกษา: โรงเรียนชี้แจงรายละเอียด วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และขอบเขตของการนิเทศให้ครูและบุคลากรเข้าใจอย่างชัดเจน พร้อมเตรียมเนื้อหา สื่อ และเอกสารที่จำเป็นต่อการดำเนินกิจกรรมตามแผนนิเทศ โรงเรียนจัดเตรียมและใช้สื่อ เครื่องมือ และทรัพยากรที่เหมาะสมเพื่อสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมการนิเทศให้มีประสิทธิภาพ 4) ด้านการประเมินผลการนิเทศภายในสถานศึกษา: โรงเรียนดำเนินการประเมินกระบวนการนิเทศ โดยพิจารณาการทำงานร่วมกันของบุคลากร วิธีการนิเทศที่ใช้ งาน และความเหมาะสมของเทคนิคต่างๆ โรงเรียนวิเคราะห์ผลการประเมินในทุกมิติ ทั้งผลลัพธ์กระบวนการ และปัจจัยป้อนเข้า เพื่อระบุระดับคุณภาพ ปัญหา สาเหตุ และประเด็นที่จำเป็นต้องได้รับการปรับปรุง โรงเรียนใช้ผลการประเมินมาปรับปรุงหรือพัฒนาแนวทางการนิเทศภายใน จากเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้แนวทางการนิเทศภายในสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัด สพ.อ.ด. 3 โดยใช้

วงจร PDCA ทั้ง 4 ด้าน 24 แนวทางมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด คล้องกับเสาวภา ปัญญาสวัสดิ์ (2567) ที่ศึกษา พบว่า แนวทางการนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด สพ.นค.1 ทั้ง 4 ด้าน 37 แนวทาง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับธิดารัตน์ หัตถมา (2566) ที่ศึกษา พบว่า แนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในสถานศึกษา สังกัด สพ.สร.2 ทั้ง 5 ด้าน 37 แนวทางมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และมีความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการนิเทศภายในสถานศึกษาขนาดเล็ก 2) พัฒนาและตรวจสอบความครบถ้วนของแนวทางการนิเทศภายใน และ 3) ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางดังกล่าว ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการนิเทศภายในอยู่ในระดับมาก โดยมีความต้องการจำเป็น 4 ด้าน ได้แก่ การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา การวางแผนการนิเทศ การดำเนินการนิเทศ และการประเมินผลการนิเทศ 2) แนวทางการนิเทศภายในที่พัฒนาขึ้นทั้ง 24 แนวทาง ครอบคลุมการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา การวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผลตามวงจรคุณภาพ PDCA และ 3) แนวทางทั้ง 4 ด้านได้รับการประเมินว่ามีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับมาก ทำให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาระบบนิเทศภายในของสถานศึกษาขนาดเล็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผู้บริหารสถานศึกษาและครูควรนำแนวทางการนิเทศทั้ง 4 ด้าน จำนวน 24 แนวทางไปปรับใช้ในบริบทของโรงเรียนตนเอง โดยเน้นการวางแผนและดำเนินการนิเทศอย่างเป็นระบบตามวงจรคุณภาพ PDCA เพื่อสร้างมาตรฐานและความต่อเนื่องในการพัฒนาการเรียนการสอน

1.2 การประยุกต์ใช้แนวทางควรมุ่งเน้นให้เกิดผลชัดเจนต่อคุณภาพผู้เรียน เช่น การปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอน การพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีการเรียนรู้ และการประเมินผลอย่างมีระบบ เพื่อสะท้อนจุดแข็งและจุดที่ควรปรับปรุง

1.3 โรงเรียนควรจัดอบรมให้ผู้บริหารและครูเข้าใจแนวทางการนิเทศอย่างถูกต้อง และสามารถประยุกต์ใช้แนวทางได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงสร้างวัฒนธรรมการนิเทศที่เน้นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครูและผู้บริหาร

1.4 ควรมีการติดตามและประเมินผลการนำแนวทางไปใช้เป็นระยะ เพื่อปรับปรุงแนวทางให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของครูผู้สอนและผู้เรียน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรขยายกลุ่มตัวอย่างไปยังสถานศึกษาขนาดกลางและขนาดใหญ่ เพื่อเปรียบเทียบแนวทางการนิเทศและประสิทธิผลของการนำไปใช้ในบริบทที่แตกต่างกัน

2.2 ควรศึกษาผลของการนำแนวทางการนิเทศภายในไปใช้จริงในสถานศึกษาขนาดเล็กโดยใช้การวิจัยเชิงทดลองหรือกึ่งทดลอง เพื่อประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อคุณภาพการจัดการเรียนการสอน สมรรถนะของครู หรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม

2.3 ควรศึกษาการพัฒนาารูปแบบหรือโมเดลการนิเทศภายในที่ผสมผสานเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อเพิ่มความคล่องตัวและลดข้อจำกัดด้านเวลาและบุคลากรของสถานศึกษาขนาดเล็ก

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ .(2555). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กรรองทอง จิรเดชากุล. (2550). การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธเนศ ข้าเกิด.(2555). การนิเทศภายในสถานศึกษา:แนวคิดและการปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ธวัชชัย นิลสนธิ. (2566). แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนวัดชินวราราม (เจริญผลวิทยาเวศม์).ใน การค้นคว้าอิสระศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ธิดารัตน์ หัตถมา. (2566). แนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในสถานศึกษาโดยใช้แนวคิดชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 2. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น ฉบับปรับปรุงใหม่. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: บริษัท สุวีริยาสาส์น จำกัด. พุทธชาติ แสนอุบล. (2561). การนิเทศการศึกษาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สังัด อุทรานันท์. (2530). การนิเทศการศึกษา : หลักการทฤษฎีและปฏิบัติ (ฉบับปรับปรุงเพิ่มเติม). (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มิตรสยาม.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). การนิเทศการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2564). รายงานการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 3. (2568). แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ 2568. เรียกใช้เมื่อ 19 สิงหาคม 2568, จาก <https://www.udonthani3.go.th/>
- เสาวภา ปัญญาสวัสดิ์. (2567). แนวทางการนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. วิทยาลัยสันตพล.
- อัจฉริยา ฤทธิธณ. (2563). แนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา. วารสารบริหารการศึกษา, 12(1), 101-120.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.